

JASON M. SCHLUDE,

ROME, PARTHIA AND THE POLITICS OF PEACE: THE ORIGINS OF WAR IN THE ANCIENT MIDDLE EAST, LONDON: ROUTLEDGE PRESS 2020, 238 S.

Choć obecność Rzymu na Bliskim Wschodzie, dzieje Partii i rywalizacja potęg – Wiecznego Miasta oraz spadkobierców dziedzictwa Achemenidów – o przewagę w regionie są kwestiami cieszącymi się raczej sporą popularnością we współczesnej historiografii, to sposób, w jaki jest przedstawiane to ostatnie zagadnienie, bywa często dominowany przez obraz wzajemnej, ciągnącej się wiekami otwartej wrogości, która skutkowałą wybuchającymi co jakiś czas konfliktami zbrojnymi. Tego typu narrację możemy odnaleźć na przykład w pracy Józefa Wolskiego *Rzymska polityka na Wschodzie. Imperializm rzymski w konflikcie z imperializmem irańskim*¹, gdzie autor, omawiając tytułowe imperializmy, skupia się właściwie tylko na wynikających z nich wyprawach wojennych oraz potencjale militarnym Rzymian i Partów. Informacje na temat relacji rzymsko-partyjskich znajdziemy też w publikacjach szerzej traktujących o antycznym Bliskim Wschodzie czy dotyczących jednego z owych imperiów i jego obecności w regionie, jak na przykład *The Roman Near East: 31 BC–AD 337*² pióra Fergus Millara charakteryzującej bliskowschodnie tereny znajdujące się pod władzą Wiecznego Miasta czy *Imperium Parthicum. Kryzys i odbudowa państwa Arsakidów w pierwszej połowie pierwszego wieku po Chrystusie*³ Marka J. Olbrychta traktującej o państwie Partów.

Autor recenzowanego dzieła, Jason M. Schlude, jest amerykańskim historykiem oraz archeologiem zajmującym się antykiem, a w szczególności dziejami starożytnego Rzymu, Grecji, a także Bliskiego Wschodu. W swoich pracach, takich jak na przykład *Arsacids, Romans, and Local Elites: Cross-Cultural Interactions of the Parthian Empire*⁴ czy *Augustus' Early Parthian Policy*⁵, skupia się głównie na tematyce dotyczącej obecności Partów i Rzymian na Bliskim Wschodzie oraz ich wzajemnych relacjach. Nie inaczej jest w przypadku najnowszej publikacji badacza – *Rome, Parthia, and the Politics of Peace: The Origins of War in the Ancient Middle East* – w której autor podejmuje się próby wyjaśnienia charakteru skomplikowanych stosunków rzymsko-partyjskich, a także obszernego ich przedstawienia od pierwszych spotkań po epokę Trajana. Ponadto Schlude na łamach swojej pracy stara się udowodnić postawioną przez siebie tezę, że stosunki pomiędzy Rzymem a Partią były w rzeczywistości nie trwającą przez wieki wzajemną i bezpośrednią wrogością, a skomplikowaną, nastawioną na względny pokój grą dyplomatyczną, w której miecz służył jedynie za narzędzie do wywierania nacisku na przeciwniej

¹ J. Wolski, *Rzymska polityka na Wschodzie. Imperializm rzymski w konflikcie z imperializmem irańskim*, [w:] *Starożytny Rzym we współczesnych badaniach*, red. J. Wolski, T. Kotula, A. Kunisz, Kraków 1998, 81–103.

² F. Millar, *The Roman Near East: 31 BC–AD 337*, Cambridge 1993.

³ M.J. Olbrycht, *Imperium Parthicum kryzys i odbudowa państwa Arsakidów w pierwszej połowie pierwszego wieku po Chrystusie*, Kraków 2013.

⁴ J.M. Schlude, *Arsacids, Romans, and Local Elites: Cross-Cultural Interactions of the Parthian Empire*, Oxford 2017.

⁵ J.M. Schlude, *Augustus' Early Parthian Policy*, „Anabasis” 6 (2015), 139–156.

stronie, a jego faktyczne użycie było ostatecznością oraz niepotrzebnym wystawieniem się na straty bolesne zarówno dla rzymskiego cesarza, jak i partyjskiego króla królów.

Będąca przedmiotem niniejszej recenzji książka składa się z ośmiu rozdziałów poprzedzonych wstępem. Przedstawiają one historię wzajemnych relacji imperiów w sposób chronologiczny, dzieląc ją na odrębne okresy na podstawie zmieniających się tendencji politycznych czy wydarzeń historycznych, które wpływały na kształtowanie się tychże stosunków. Tekst wzbogacony jest o pomocne w jego odbiorze trzy mapy, a także grafiki i zdjęcia głównie rzymskich oraz partyjskich monet. Dodatkowo przedstawiane przez autora koncepcje czy wydarzenia historyczne często wspierane są przez podania starożytnych dziejopisarzy, takich jak Kasjusz Dion lub Tacyt. Schlude nie stroni również od przypisów i komentarzy, nie pozostawiając tym samym niedopowiedzeń czy urwanych myśli. Historyk pisze językiem przystępnym i jasnym, jednak nie oznacza to, że upraszcza on poruszane przez siebie kwestie. Wdrażający w treść pracy wstęp jest rozbudowany i przybliża odbiorcy kształt obu imperiów, problematyczny charakter ich wzajemnych relacji, stanowiska współczesnych badaczy, a także cel książki i krótki przegląd jej zawartości.

Tematem pierwszego rozdziału zatytułowanego *Rome and Parthia meet: From Sulla to Lucullus* są najwcześniejsze interakcje i początki stosunków Rzymu z Partią związane z ekspansją Wiecznego Miasta na Wschodzie. Schlude przedstawia problem współczesnej nauki z ustaleniem, kiedy naprawdę one miały miejsce. Sam autor dopatruje się ich w misji Sulli do Kapadocji z pierwszej dekady I w. p.n.e. mającej na celu posadzenie na tronie klienta Rzymu, a także w wojnach z Mitrydatesem z Pontu, jakie wybuchły w następnych dziesięcioleciach, w czasie których z Partami miał się zetknąć Lukullus. Ponadto w tym fragmencie dzieła pisarz zastanawia się nad możliwym kontaktem w latach poprzedzających wyprawę przyszłego dyktatora. Kolejne trzy rozdziały traktują o okresie od pojawienia się Pompejusza na Wschodzie w celu dokończenia ostatniej wojny z Pontem do rządów Oktawiana Augusta. Autor nie zgadza się z wizją snutą przez innych badaczy, jakoby stosunki Rzymu z Partami zaogniały się od samego początku i kierowały się w stronę nieuniknionej nieprzyjaźni. Schlude przedstawia czytelnikowi dowody na odbywające się w latach sześćdziesiątych I w. pokojowe poselstwa pomiędzy wysłannikiem Rzymu a Fraatesem III. Przyczyn upadku tej polityki i rozwoju wrogości upatruje się za to w wyprawie zbrojnej Krassusa na Partów i wybuchłych w jej wyniku dalszych zmaganiach zbrojnych. Również tutaj historyk nie zgadza się ze stwierdzeniami innych badaczy, którzy widzieli w reakcji Arsakidów chęć całkowitego pozbycia się Rzymian ze Wschodu. Autor stara się zrekonstruować motywacje obydwu stron, bazując tak na ówczesnej sytuacji politycznej Rzymu, jak i regionu, indywidualnych interesach wpływowych jednostek i innych czynnikach.

Rozdział piąty obrazuje punkt zwrotny w dotychczasowych stosunkach rzymsko-partyjskich jakim było panowanie Augusta: zastosowanie przez niego pokojowej polityki mającej realizować interesy Rzymu na Wschodzie i ograniczenie przy tym użycia wojsk, o ile to możli-

we, do projekcji siły i stosowania nacisków. Zmianę kursu według autora miało umożliwić Oktawianowi odzyskanie przez niego znaków legionów utraconych wcześniej na rzecz Partów w trakcie kampanii Krassusa. Zabieg ten przyniósł sukces na miarę zwycięskiej wyprawy wojennej i pozwolił władcy nie tylko na wygaszenie w Rzymie niepokojów spowodowanych porażkami na Wschodzie, ale też na rozpropagowanie swojego wizerunku jako władcy silnego, zwyciężającego tam, gdzie inni zostali pokonani. O tym, jak była kontynuowana strategia Augusta wobec Partów, opowiadają dwa następne rozdziały traktujące kolejno o jej rozwoju pod rządami dynastii julijsko-klaudyjskiej oraz flawijskiej. Według autora kluczową rolę w tym momencie zaczęła odgrywać Armenia stanowiąca coraz większy punkt zapalny pomiędzy rywalizującymi ze sobą potęgami, co ostatecznie doprowadziło do załamania się polityki pokoju pod rządami Nerona. Przechodząc do kwestii kreowania się relacji rzymsko-partyjskich za panowania Flawiuszy, Schlude stara się zbudować ich możliwy obraz, bazując na małej ilości zachowanych źródeł dotyczących tego okresu. W rozdziale ósmym autor stawia sobie za cel ukazanie ostatniego etapu kształtowania się stosunków pomiędzy imperiami. Rządy Trajana skończyły definitywnie z pokojową polityką Rzymu, zagarniając należącą do Partów Mezopotamię i wprowadzając Wieczne Miasto na drogę konfliktu, który trwał właściwie aż do upadku Arsakidów.

We fragmencie podsumowującym autor streszcza zawartość dzieła i wyniki swojej pracy, a także pokrótce charakteryzuje następstwa rzymskiej polityki pod koniec istnienia państwa Partów i jej przełożenie się na kształt relacji z Sasanidami. Na koniec Schlude opuszcza ramy starożytności, by ukazać odbiorcy swoje spostrzeżenia na temat podobieństw relacji oraz wzajemnego postrzegania się przez Rzymian i Partów ze współczesnymi tendencjami Amerykanów oraz Irańczyków jako swoistych kontynuatorów rozpoczętej przed wiekami rywalizacji cywilizacji Zachodu z cywilizacją Bliskiego Wschodu. Na końcu zamieszczono indeks nazw geograficznych, imion i terminów pojawiających się w dziele oraz bogatą w liczne, głównie angielskojęzyczne pozycje bibliografię.

Podsumowując, publikacja Schlude jest przystępnie napisaną pracą omawiającą w wyczerpujący sposób kwestie kształtowania się relacji rzymsko-partyjskich od pierwszych interakcji przedstawicieli obu potęg do upadku Arsakidów. Ponadto autor dokłada do charakteryzowanego przez siebie zjawiska popartą argumentami własną wizję istoty stosunków Wiecznego Miasta z Królami Królów. To wszystko czyni recenzowaną książkę pozycją interesującą oraz kompletną i z tych powodów wartą przeczytania przez każdego zainteresowanego poruszaną przez nią tematyką.

Damian Hubiak
Uniwersytet Wrocławski
damhub1@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0276-0201